

در میانه کوه و کویر

• این شماره مجله، با تأخیر نسبت به موعد خود چاپ شد. در این فاصله خبر فوت استاد «محمد شهیر»، معمار منظر برجسته هندی موجب تأثر علاقمندان این حرفه شد. استاد که مقالاتی برای مجله منظر نگاشته بود، با مرمت باغ‌های تاریخی هند و افغانستان که به سبک ایرانی ساخته شده بودند، نقش مهمی در روزآمد کردن باغ ایرانی و فعال سازی آن در جریان زندگی امروزی داشت. تجربه‌های «محمد شهیر» در معماری منظر و مرمت باغ‌های ایرانی یادگاری گران بها برای جوانان امروز است. روحش شاد و پرفتوح باد...

• تهران، از دو سو با عنصر شگرف طبیعی محدود شده؛ کوهستان البرز در شمال و کویر نمک در جنوب. این دو مهمترین عناصر منظر قلمرو تهران هستند که نقش اصلی را در تعامل تهرانی‌ها با محیط برای ساختن منظر تهران ایفا کرده‌اند؛ اما امروز کمتر نشانی از آنها در شهر باقی است.

منظر، محصول تعامل انسان با محیط است؛ اگر گفتگوی آنها، راه عادی خود را بیپیماید. مداخله نیروهای بیرونی آثار مخربی بر سیستم بنیاد شده بر تعامل این دو برجای می‌گذارد که منظر آشفته می‌آفریند، با نشان‌های کمی از عناصر پایه منظر. منظر که روند طبیعی خود را در شکل یابی طی کرده باشد، متنی است که هم برای ساکنان، فضا را با معنی می‌سازد (مکان) و هم قابلیت قرائت خواهد داشت برای ناظران بیرونی.

کوه و کویر، دو عنصر پایه منظر تهران، در سیمای امروز شهر به حاشیه رانده شده‌اند. فارغ از آن که زیستن در میانه‌ای چنین متضاد، مزیتی به تهران می‌بخشد که می‌تواند آن را به شهری منحصر به فرد برای گردشگران و شهروندان بدل سازد، این دو منشأ عناصر خرد و میانی منظر هستند که هر یک می‌تواند مبنای برنامه‌ها و طرح‌های شهری قرار گیرد. رودخانه‌هایی که از کوه به دشت جاری می‌شوند، حلقه‌های وصل دو عنصر اصیل منظر تهران‌اند که ستون فقرات شهر باید باشد. جنس و رنگ زمین در کوه‌های سنگی و دشت رس، سیمای متفاوتی به ساخته‌های دو پهنه می‌بخشد. شیب زمین از شمال به جنوب با جویبارهایی که در امتداد آنها جاری‌اند و بادی که از دره‌های شمالی به سوی دشت جنوبی می‌وزد جهت را در شهر به روشنی بارز می‌سازد.

هشتصد متر اختلاف ارتفاع، دو اقلیم متفاوت را در دوسوی تهران پدید می‌آورد که دو تابش مختلف، آسمان‌هایی با دو آبی متفاوت، تابش نور و حرارت مختلف و گیاهانی متفاوت محصول آن است.

تداوم این تفاوت‌ها و بسیاری مشخصات دیگر در طول تاریخ، دو هویت جداگانه‌ای را برای شمال و جنوب تهران رقم زده که چنانچه مراعات شود، رد عناصر اصیل منظر بر سیمای تهران خواهد درخشید؛ و الا همسان فرزند بی‌نشان از پدر خواهد بود.

شهرهای سنتی ایران که چنین مشخصاتی دارند، به جبر محدودیت انسان در اعمال زور بر محیط، منظر خوانا و برآمده از حکایت صادق تعامل انسان و محیط دارند؛ و همین شباهت مصداق زیبایی آنها خوانده می‌شود. شهرهای مدرن، که ذیل عربده‌های مستانه مهندسان با طرح جامع سلاخی می‌شوند، ربط خود را با محیط از دست می‌دهند؛ زیرا نه تنها مهندسان همه چیز را نمی‌دانند، بلکه حیات منافعشان نیز مانع پذیرش تغییر است. از این روست که علیرغم آن که ندای «احیای منظر تهران» از هر کوی و برزن آنچنان برخاسته که حتی متولیان طرح جامع نیز شعار آن را می‌دهند، اما پاسخی عملی نمی‌یابد.

عکس روی جلد محصول مشارکت «آیدا آل‌هاشمی» و «فرنوش پورصفوی» و مداخله‌ای فناورانه در دو عکس است که تنگنای هوای آلوده و زوائد بصری وادارشان ساخت تا این چنین بتوان تصویری واقعی از تهران در قلمرو خود به دست داد.

سردبیر

سید امیر منصوری
amansoor@ut.ac.ir